

Professorenes Selskab

I siste del av 1800-årene var Norge blitt mer som andre land i Europa. Den sterke vekten på nasjonsbygging som hadde preget de første årtiene etter 1814, begynte å avta. Strukturene hadde tatt form. Man hadde også fått rammeverk som gjorde at det ble færre av og mindre spillerom for de multikompetente ekvilibrister, for eksempel innen medisinen. Den formelle spesialiseringen blant leger hadde foreløpig ikke begynt, men enkeltfagene var blitt så kompliserte at det var nødvendig å konsentrere seg. Det gjaldt også på universitetet. Det ble flere universitetslærere og flere fag. Fakultetet sto for grunnopplæringen av det økende antallet leger, og professorene bestemte blant annet hvordan studieplanene skulle være.

Det norske medicinske Selskab spilte her en ganske vesentlig rolle. Som tidligere var Selskabet et slags fristed, en nøytral grunn hvor diskusjoner kunne foregå. Her kunne bølgene gå høyt om saker som senere skulle behandles i fakultetet. Derfor møttes de fleste av de medisinske professorene i Selskabet.

Hva studieplanene angår, har kirurgiprofessor **Julius Nicolaysen** (1831–1909) (37) fått en litt spesiell tildragelse knyttet til seg. Johan Scharffenberg (1869–1965), cand. med. 1897, hadde sterke meninger om professor Nicolaysen, og disse la han ikke skjul på da han som nyutdannet lege skrev boken *Reform av den medicinske undervisning* (1899), med undertittel *Écrasez l'infame*. I Scharffenbergs tekst går det unna og professoren levnes liten ære. Hvor kritikkverdig professor Nicolaysens atferd var, skal vi ikke ta noe standpunkt til her. Men Scharffenbergs formuleringer var i ethvert

fall nærmest usømmelig sterke. I hvilken grad kritikken gikk ut over professor Nicolaysen, er uklart. Men den slo nådeløst tilbake på Scharffenberg. Den stillingen i medisinsk historie som han hadde kvalifisert seg for, fikk han ikke. Universitetets ledelse tolererte ikke slik oppførsel.

Julius Nicolaysen, professor i kirurgi fra 1870 med tilnavnet «Keiseren», hadde vært på studiereiser rundt om i Europa, men også i USA 1867–1868, der han lærte om kirurgi og sanitetsvesen. Han var en av de første vitenskapelig utdannede kirurger her i landet, og en pioner i bruken av moderne anestes- og operasjonsmetoder. En rekke kirurgiske inngrep var Nicolaysen den første til å utføre i Norge. Han var også interessert i tannmedisin og var medlem av kommisjonen for tannlegeeksamen 1881–1907. Nicolaysen var meget aktiv i Selskabet, og var formann i 1880. Han var åpenbart Kirurg med stor «K», og Fredrik Grøn sier at han hadde en «kraftig personlighet» (1).

Edvard Schönberg (1831–1905) (38), cand. med. 1857, hadde vært i Canada og USA i studietiden, og hadde også som ferdig lege de etter hvert så vanlige studieopphold ute i Europa. Det var fødselsvitenskap og barnesykdommer som var fagene han peilet seg inn på. Han tok doktorgrad i 1875 på tverrleie og skulderfødsel. Schönberg arbeidet i Indredepartementet fra 1864 til 1875, de siste to årene som ekspedisjonssjef. Men så ble han professor i fødselsvitenskap fra 1876.

I 1890-årene var Schönberg på en lengre reise til Hamburg, Wien, Budapest og Paris for å studere fødselsklinikker i forbindelse med planleggingen av en ny kvinneklinikk i Kristiania.

③⑦ *Julius Nicolaysen (1831–1909) malt av Wilhelm Holter (1842–1916)*

I 1873–1875 var han først viseformann, deretter formann i Selskabet. Erik Werenskiold (1855–1938) malte ham i 1894 og bildet ble opphengt på Fødselsstiftelsen. Selskabets maleri er en kopi av dette bildet, utført av Hans Ødegaard i 1915.

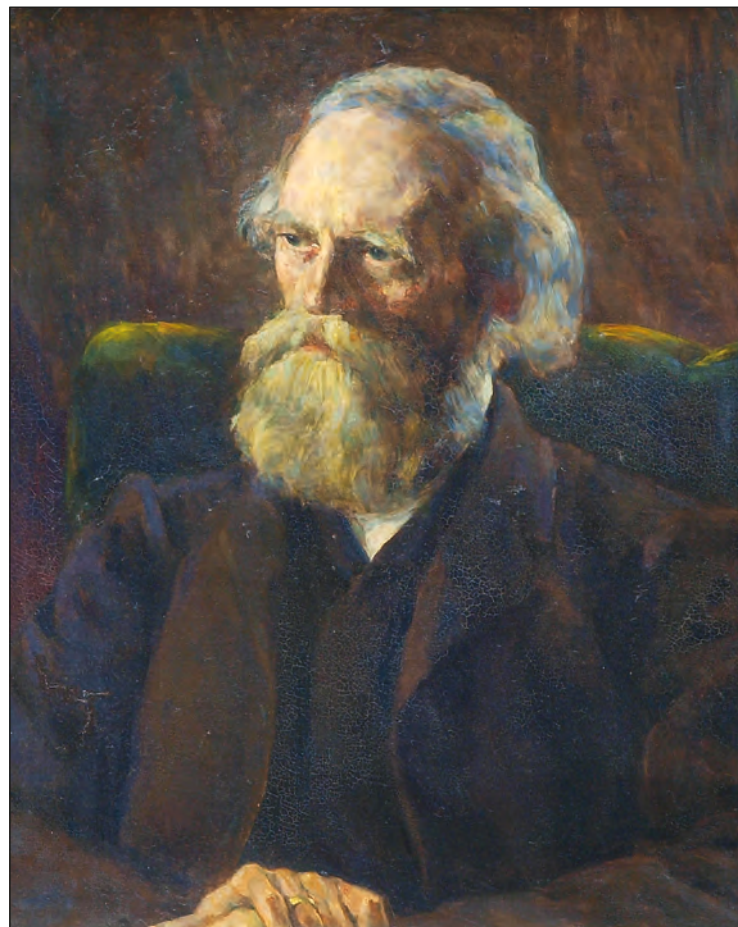
Emanuel Fredrik Hagbarth Winge (1827–1894) ③⑨, med medisinsk eksamen 1851, reiste så snart han var ferdig med militærlegetjenesten ut i Europa og konsentrerte seg særlig om patologi. Han ble først reservelege på Rikshospitalets medisinske avdeling (1858), men like etter prosekter ved det nyopprettede patologiske laboratoriet. Han reiste på ny ut i Europa, og hans bekjentskap med Rudolf Ludwig Karl Virchow (1821–1902) i Berlin førte til at da den store Virchow i 1859 var invitert til Norge av regjeringen for å studere spedalskheten, var Winge hans ledsager på reisen rundt i landet.

Winge ble professor i medisin i 1866. I Selskabet hadde han en lang rekke innlegg og meddelelser på møtene, og han publiserte en rekke kasuistikker. Som det het i Hjalmar Heibergs ④⑩ nekrolog over Winge, var hans virksomhet «...et stykke af lægevidenskabens udvikling i vort land. Ikke saa at forstaa, at han ved sin originalitet eller ved egne videnskabelige arbeider skapte en national retning eller brød nye selvstendige baner inden medicinen, men han overførte den i 50-aarene, specielt i Tyskland for sig gaaende omdannelse af de medicinske anskuelser til vort land...».

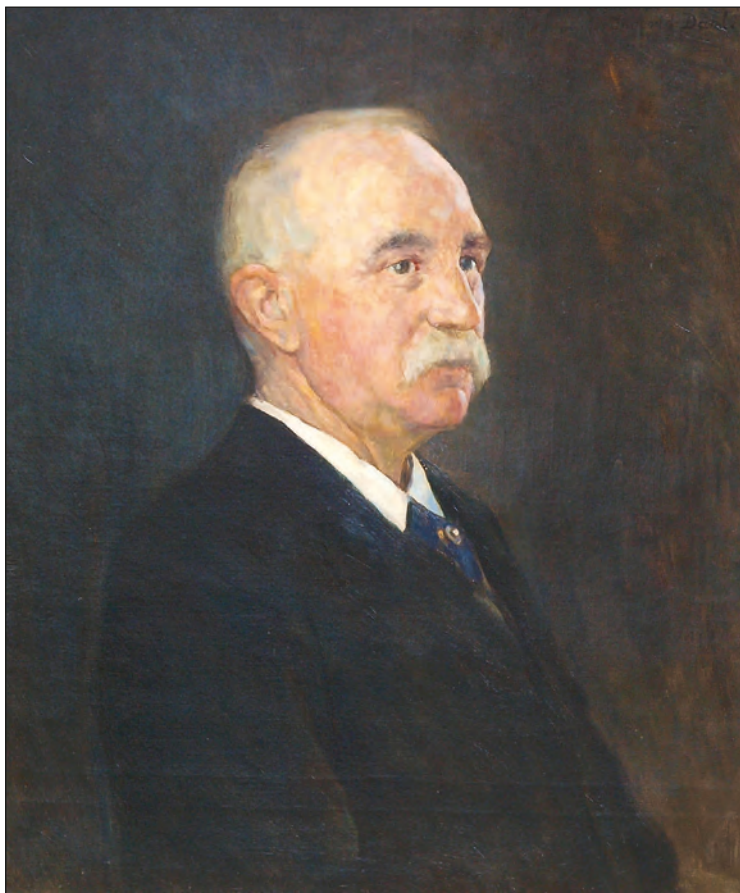
Kombinasjonen av tradisjonell indremedisinsk tilnærming og patologiske kunnskaper fra obduksjonsbordet ga medisinsk forståelse og behandling nye stimuli. Winges yngre kollega **Hjalmar Heiberg** (1837–1897) ④⑩, sønn av professor Christen Heiberg ④,

③⑧ *Edvard Schønberg (1831–1905) malt av Erik Werenskiöld (1855–1938), kopi utført av Hans Ødegaard (1846–1943) i 1915*

③⑨ *Emanuel Fredrik Hagbarth Winge (1827–1894)*

④⑩ *Hjalmar Heiberg (1837–1897) malt av Erik Werenskiöld (1855–1938), kopi utført av Ingerid Dahl (1861–1944)*

hadde en tilsvarende bakgrunn som Winge, idet han etter eksamen dro til Tyskland for å studere mikroskopi og øyesykdommer. Han fikk også med seg to sesonger som lege på vårsildfiske (1865 og 1866). I 1866 vant han professor Skjelderups gullmedalje for et arbeid om ciliarmuskulens anatomi, histologi og fysiologi. Så begynte han som patologiassistent ved Rikshospitalet i 1866, dro igjen tilbake til Tyskland og til Østerrike for å studere patologi, før han ble professor i patologi ved Rikshospitalet i 1870. Mikrobiologien var nå kommet inn for fullt, og sammen beskrev Winge og Heiberg i 1869 en oppdagelse som de skulle bli berømte for, nemlig den bakterielle endokarditt, der det altså er bakterier på hjerteklaffene.

Hjalmar Heiberg var formann i Selskabet 1876–1877 og i 1897, men da ble han syk og døde av cancer ventriculi i september. Portrettet av Hjalmar Heiberg i Det norske medicinske Selskab var en gave til Selskabet fra 14 av hans 19 assistenter i 1901.

Det var enda en professor Heiberg ved universitetet og i Selskabet på 1800-tallet. Det var **Jacob Munch Heiberg** (1843–1888) ④⑪, sønn av generalkirurg Johan Fritzner Heiberg ⑤ ⑥. Etter legeeksamen i 1867 hadde han noe hospitalstjeneste, men så fikk han stipend for å reise ut for å studere kirurgi og øyensykdommer. Da brøt den tysk-franske krig 1870–1871 ut, og han deltok som militærlege på tysk side. Han studerte deretter anatomi i Berlin og fikk stillinger som kirurg først i Rostock, deretter i Königsberg.

Da Heiberg i 1872 ble utnevnt til kompanikirurg i Trondheim, holdt dette faktum ham ikke hjemme mer enn noen måneder, før han dro av sted igjen, denne gang med stipendium til Leipzig,

Dresden og Wien. Men så – i 1873 – kom han hjem for å delta i professorkonkurransen om stillingen etter sin onkel Christen Heiberg ④. Denne var det imidlertid **Johan Storm Aubert Hjort** (1835–1905) ④ som vant, og Heiberg begynte praksis, særlig i øyesykdommer fram til 1882.

I 1874 hadde Jacob Heiberg forsvart sin doktoravhandling om sår, dro deretter igjen ut på stipendiereise, før han ble professor i anatomi ved universitetet i 1878. Som anatomilærer skal han ha vært meget dyktig og innførte nye undervisningsmetoder, blant annet ved hjelp av modeller – både av tre og levende – for å formidle kunnskapene til studentene. Jacob Heiberg er mest kjent for å ha utviklet et spesielt håndgrep for å sikre frie luftveier, som han beskrev i 1873: «Dette bestaar deri at man skyver hele Os maxillare inferius fram». Det samme håndgrepet ble beskrevet av den tyske kirurgen Johs. F.A. von Esmarch (1823–1908) i 1878, og er betegnet som Esmarch-Heibergs håndgrep. Heiberg hadde for øvrig ansvar for å undersøke skjelettfunn ved utgravningen av Gogstadskipet i 1880. Han døde bare 45 år gammel av en hjernesvulst.

Jacob Munch Heiberg var førstesekretær i Selskabet 1873–1875, samtidig som han var eneredaktør for *Magazinet*. Maleriet av Heiberg er utført av Christian Krogh (1852–1925).

Hvem var så Heibergs konkurrent til professoratet i kirurgi og øyesykdommer? Johan Hjort var sønn av brigadelege Jens Johan Hjort (1798–1873), en av Selskabets stiftere og formann i 1836.

Johan Hjort hadde medisinsk eksamen fra 1861, hadde noen kortvarige legejobber før han dro til Danmark og var militærlege under den dansk-tyske krig i 1864. I 1865 var han på en lang eu-

④ *Jacob Munch Heiberg (1843–1888) malt av Christian Krogh (1852–1925)*

Gatelangs i Oslo

lom Toftes gate og Trondheimsveien, nær universitetets eiendom på Tøyen, finner vi flere sentrale navn på gateskiltene. Michael Skjelderup (1769–1852) ① fikk allerede i 1864 sin egen gate.

Det var opprinnelig meningen at universitetet skulle bygges på Tøyen. Det var planlagt professorboliger der, noe som isteden ble til de såkalte professorløkker, dvs. sommerboliger. Under den store boligbyggingsperioden på slutten av 1900-tallet ble imidlertid områdene vest for Tøyen-gården bebygd med vanlige bolighus i tidens stil.

Bare professornavnene minner nå om tilknytningen til universitetet. Indremedisineren professor Andreas Christian Conradi (1809–1869) ⑫, som vi finner i Selskabets portrettgalleri, har sin gate på Tøyen.

Som alle boligstrøk har også Tøyen en historie som går i bølger.

Etter en periode med forfall finner vi nå ved begynnelsen av 2000-tallet flere gatetun og pent oppussede fasader. Samfunnsmedisineren og farmakologen Ernst Ferdinand Lochmann (1820–91) ⑫ fikk i 1896 gate med navn Lochmanns gate, men dette ble i 1952 forandret til det mer informative Professor Lochmanns gate. Selv om tagging later til å være på vei ut i 2012, må Lochmann likevel finne seg i tvilsomme kommentarer på husveggen.

Generalkirurg og professor Magnus Andreas Thulstrup (1769–1844) ② fikk imidlertid gate et helt annet sted i 1891. Den gikk fra Sognsveien til Tåsenveien forbi det nyanlagte Ullevål Sykehus (1887). Sykehusets hovedinngang var mot Thulstrups gate, så dette var en betydningsfull trafikkåre. I dag er den avbrutt av Kirkeveien og det gjenstår bare en stille gatestump opp fra Sognsveien. Thulstrups gate ender nå ved nr. 2, et bolighus mange underordnede leger har stiftet bekjentskap med.

Lindern boligkompleks, ferdig 1919, er en bydel arkitekturinteresserte valfarter til på grunn av kommunens vellykkede, helhetlige planlegging. Her har to av Selskabets medlemmer fått gatenavn. Fayes gate ble i 1914 oppkalt etter professor Frantz Christian Faye (1806–90) ⁽¹³⁾. Gerhard Henrik Armauer Hansen (1841–1912) ⁽²⁶⁾ fikk sin gate samme år.

Stadsfysikus Johan Lauritz Bidekap (1828–1892) ⁽²³⁾ ble hedret i 1901 med en gate på Meyerløkka, dvs. mellom Wessels gate og Nordahl Bruns gate, nær det daværende Rikshospital i Pilestredet.

Ingebrigh Christian Lund Holm (1844–1918) ⁽²⁸⁾ fikk veinavn der han først og fremst hadde sitt revir, nemlig i Holmenkollåsen, der han med stor forretningsteft bidro aktivt i eiendomsutviklingen.

Doktor Holms vei som går i en slynge fra Besserud stasjon til Holmenkollen restaurant, er da også blitt en av hovedstadens mest fornemt tilbaketrukne villaveier.

Litteratur

Arstal A, Just C. *Oslo byleksikon*. Oslo: Aschehoug, 1966.

Tvedt KA red. *Oslo byleksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2000.

ropareise for å studere kirurgi og øyesykdommer, og så ble han altså professor i Christiania i 1873. Senere (1876) dro han til USA, hvor han blant annet representerte Selskabet ved en legeskonferanse i Philadelphia og ved en øyelegeskonferanse i New York. Han var Selskabets formann i 1883 og 1884, og vi ser av møtereferatene at han var et meget aktivt medlem i mange år. Portrettet er malt av Wilhelm Holter og var en gave til Selskabet i 1908.

Selskabet har også et maleri av **Fredrik Wilhelm Hiorth** (1850–1923) (43) som ikke må forveksles med kollegene som stavet navnet Hjort. Han hadde også vært på lange utenlandsreiser, blant annet til USA. Han interesserte seg for hudsykdommer, men drev mest med offentlig helsearbeid flere steder, blant annet i Kristiania. Fra 1884 gikk han over i helsebyråkratiet og var fra 1893 kontorsjef i medisinaldirektoratet. Han deltok med et innlegg om vaksine i Selskabet i 1882, men kan ikke sees å ha spilt noen framtrædende rolle i Selskabet ellers.

Indremedisinen – en helhet?

Medicina interna una et indivisibilis (est) erklærte professor **Søren Bloch Laache** (1854–1941) (44) (45), professor i indremedisin fra 1895, førstesekretær i Selskabet og redaktør av *Magazinet* 1884–1892, formann 1897–1899 og 1916–1918. Søren Laache ble tegnet av Harald Brun i 1925 (44) og malt av Hans Ødegaard i 1930 (44). Maleriet er en gave til Selskabet fra venner og elever.

Laache ville holde indremedisinen samlet. Han så med skepsis på spesialiseringstendensene og den truende oppsplitting.

(42) Johan Storm Aubert Hjort (1835–1905), malt av Wilhelm Holter (1842–1916)